

Fogorvosi anyagtan fizikai alapjai

1.

Bevezető

1

Egyéb hasznos tudnivalók

- Tölgyesi Ferenc egy. docens (ferenc.tolgyesi@eok.sote.hu) Biofizikai és Sugárbiológiai Intézet
- Intézeti honlap: <http://biofiz.sote.hu>
- max 3 hiányzás!
- Tölgyesi, Derka, Módos: Fogorvosi anyagtan fizikai alapjai, elektronikus tankönyv, www.tankonyvtar.hu
- Egyéb ajánlott irodalom:
 - W.D. Callister: Materials Science and Engineering. An Introduction (7th ed.), Wiley&Sons, 2007
 - K.J. Anusavice: Phillips' Science of Dental Materials (11th ed.), Saunders, 2003
 - Damjanovich, Fidy, Szöllösi: Orvosi biofizika, Medicina 2006
- 2 félévközi teszt:
 - október 18. (csütörtök) 18:10-19:00, EOK Szent-Györgyi terem
 - december 7. (péntek) 18:00-19:00, EOK Szent-Györgyi terem
- Minden szerda 13.50-14.20, Hevesy terem
- vizsga: kollokvium (szóbeli); vizsgaanyag: előadási anyag + a tankönyv anyaga vizsgajegy:

$$\begin{array}{c} \text{1. teszt} \\ \text{20 pont} \end{array} + \begin{array}{c} \text{2. teszt} \\ \text{20 pont} \end{array} + \begin{array}{c} \text{szóbeli} \\ \text{50 pont} \\ \text{minimum: 20 pont!!} \end{array} = \begin{array}{c} \text{összesen} \\ \text{90 pont} \end{array}$$

40 ponttól **2** 55 ponttól **3** 70 ponttól **4** 80 ponttól **5** 😊

2

Fogorvosi anyagtan fizikai alapjai

elektronikus tankönyv

Szerzők:

Tölgyesi Ferenc, Derka István, Módos Károly

Semmelweis Egyetem, Biofizikai és Sugárbiológiai Intézet • Budapest, 2012

© Tölgyesi Ferenc, Derka István, Módos Károly, 2012

3

okt. hét	dátum	téma
1	09.13.	Anyagszerkezeti alapok. Atomi kölcsönhatások, kötések. Sokatomos rendszerek. Gázok. A hőmérséklet értelmezése. Boltzmann-eloszlás
2	09.20.	Folyadékok, szilárd anyagok, folyadékkristályok
3	09.27.	Kohézió, adhézió, határfelületi jelenségek. Fázis, fázisdiagram, fázisátalakulások
4	10.04.	Szerkezetvizsgálati (diffrakciós, mikroszkópiai, spektroszkópiai) módszerek
5	10.11.	Fémek, ötvözetek, kerámiák, polimerek, kompozitok
6	10.18.	Anyagok mechanikai és egyéb tulajdonságai. Mechanikai tulajdonságok 1. – A rugalmas viselkedés
7	10.25.	Mechanikai tulajdonságok 2. – A képlékeny viselkedés, keménység
8	11.01.	----- (munkaszüneti nap)
9	11.08.	Mechanikai tulajdonságok 3. – Reológiai tulajdonságok, viszkoelaszticitás
10	11.15.	Hőtani és elektromos tulajdonságok
11	11.22.	Optikai tulajdonságok. Fogászati anyagok tulajdonságainak összehasonlítása, értelmezése a szerkezet alapján
12	11.29.	Biomechanikai alapok Biológiai szövetek szerkezete, mechanikai és egyéb tulajdonságai
13	12.06.	Implantológia fizikai alapjai (vendégelőadó: Dr. Szűcs Attila egy. adj.)
14	12.13.	Fogszabályozás fizikai alapjai (vendégelőadó: Dr. Fábüán Gábor egy. docens)

1. teszt

2. teszt

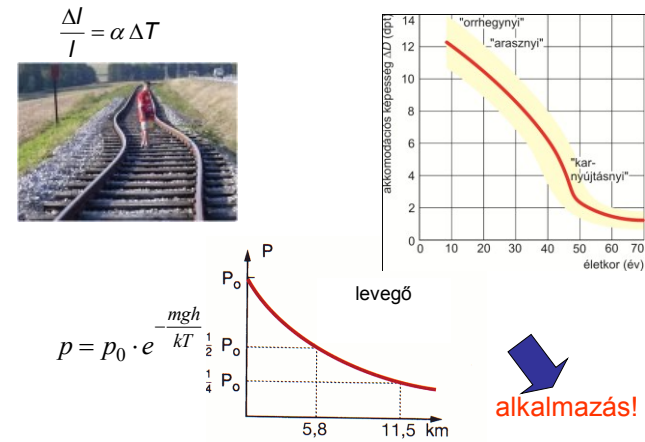
4

Röviden a természettudományos gondolkodásról

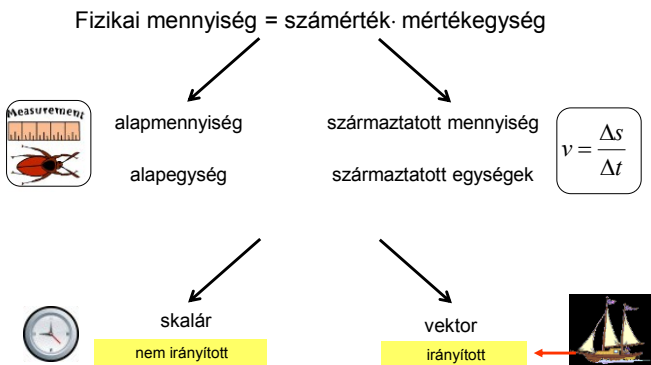
5

összefüggések, törvények

6

Fizikai mennyiség

7

Systeme International

alapmennyiségek	alapegységek	
	neve	jele
hosszúság	méter	m
tömeg	kilogramm	kg
idő	másodperc (secundum)	s
elektromos áramerősség	amper	A
termodinamikai hőmérséklet	kelvin	K
anyagmennyiség	mól	mol
fényerősség	candela	cd

8

Nagyon kicsi és nagyon nagy értékek kényelmes felírása.

prefixumok:

normál alak:

$$m \cdot 10^n \quad (1 \leq m < 10)$$

Például egy eritrocita átmérője
 $0,000008 \text{ m} = 8 \cdot 10^{-6} \text{ m} = 8 \text{ } \mu\text{m}$

Kerekítés:
 három értékes jegyre!
 pl.: $0,0019588 \approx 0,00196$

prefixum		a megfelelő szorzó
neve	jele	
exa	E	10^{18}
peta	P	10^{15}
tera	T	10^{12}
giga	G	10^9
mega	M	10^6
kilo	k	10^3
hekto	h	10^2
deka	da	10
deci	d	10^{-1}
centi	c	10^{-2}
milli	m	10^{-3}
mikro	μ	10^{-6}
nano	n	10^{-9}
piko	p	10^{-12}
femto	f	10^{-15}
atto	a	10^{-18}

9

Fogorvosi anyagtan fizikai alapjai

1.

Általános anyagszerkezeti ismeretek
 Atomi kölcsönhatások, sokatomos rendszerek - gázok

Némi ismétlés a középiskolai fizikából

mechanikai kölcsönhatás!!

deformáció

mozgásállapot megváltozása

• erő (F): $F = m \cdot a \quad \left(\text{kg} \frac{\text{m}}{\text{s}^2} = \text{N (Newton)} \right)$

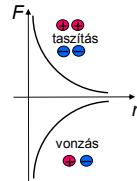
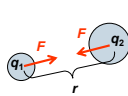
- Newton 2. törvénye (a mechanika alapegyenlete): $\sum F_i = m \cdot a$

$$F \Rightarrow a$$

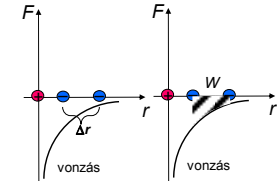
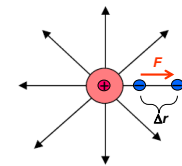
- erőtvények:

- gravitációs törvény $F = \gamma \frac{m_1 \cdot m_2}{r^2}$

- Coulomb-törvény $F = k \frac{q_1 \cdot q_2}{r^2}$

11

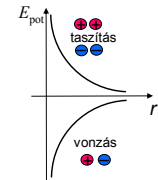
- munka (W): $W = F \cdot \Delta r \quad (\text{Nm} = \text{J (Joule)}) \quad \left(\text{De itt } F \text{ nem állandó, ezért: } W = \int F dr \right)$

- energia (E): a rendszerben tárolt munka (J)

- elektromos potenciális energia (E_{pot}): $E_{\text{pot}} = k \frac{q_1 \cdot q_2}{r}$

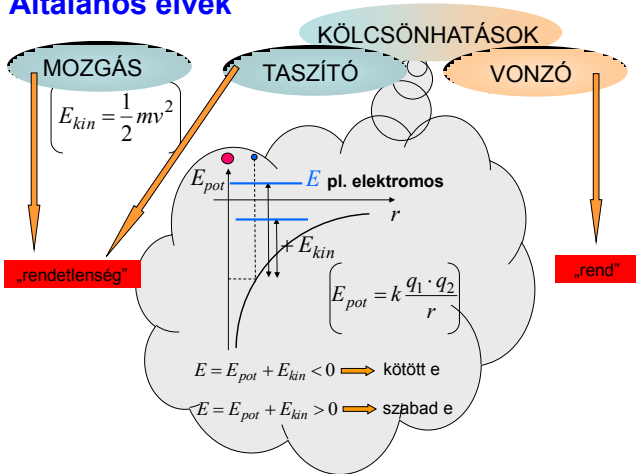
- mozgási (kinetikus) energia (E_{kin}): $E_{\text{kin}} = \frac{1}{2} m v^2$

- gravitációs helyzeti (potenciális) energia (E_{pot}): $E_{\text{pot}} = mgh$

12

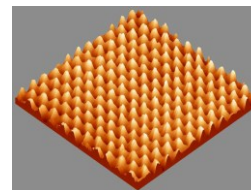
Általános elvek

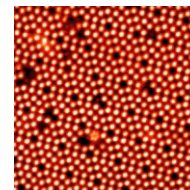
13

Atomos felépítés

- Demokritos Kr.e 5.sz
- Dalton-féle atomelmélet 1803
- Modern mikroszkópok:

C atomok – hibátlan kristályrács

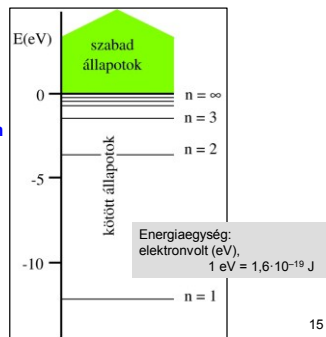
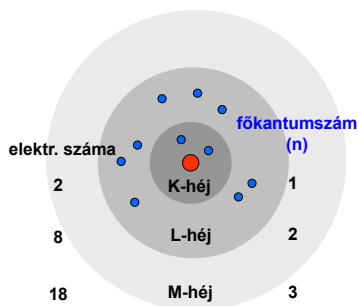

Si kristály - hibákkal

14

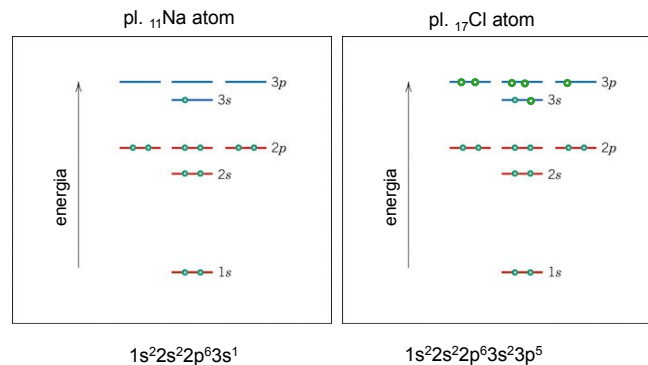
Atom felépítése

- Rutherford szórás kísérlete
- Spektroszkópiai megfigyelések
- Diszkrét energiaállapotok
- Energiaminimum
- Pauli-elv

15

Elektron konfiguráció:

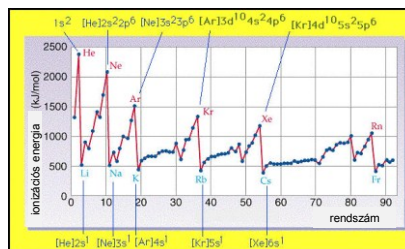

16

Elektronegativitás

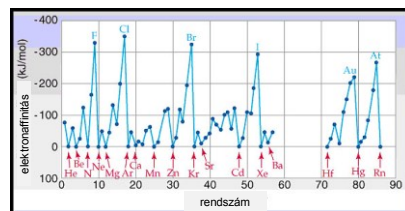
Ionizációs energia (I):

A legkülső elektron eltávolításához szükséges energia (eV/atom; kJ/mol)

Elektronaffinitás (A):

Egy elektron felvételekor felszabaduló energia (eV/atom; kJ/mol)

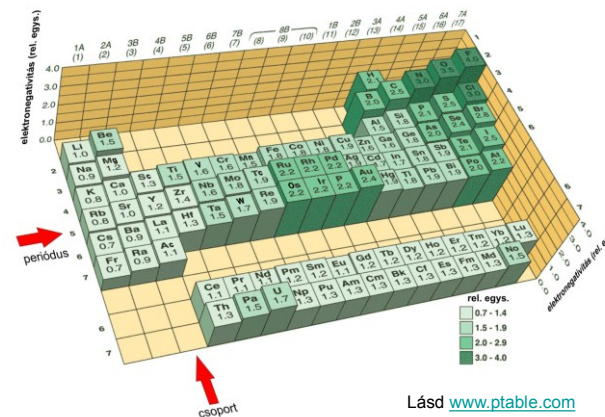

Elektronegativitás (EN):

$$EN = I + |A|$$

17

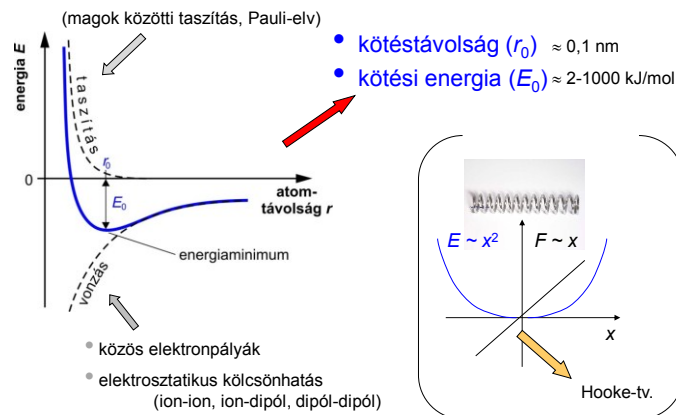
Pauling-skála:

Lásd www.ptable.com

18

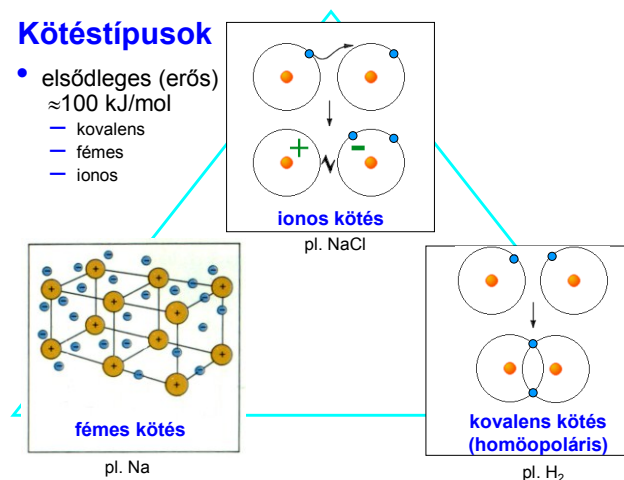
Atomi kölcsönhatások

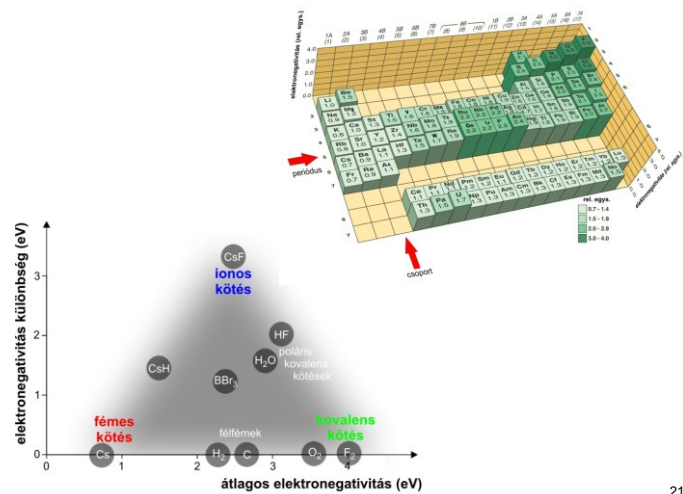
19

Kötéstípusok

- elsődleges (erős) ≈ 100 kJ/mol
 - kovalens
 - fém
 - ionos

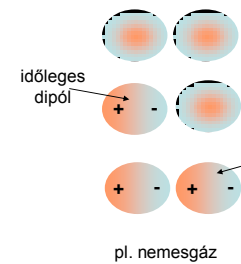
20

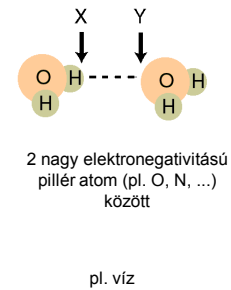
21

- másodlagos (gyenge) ≈ 10 kJ/mol
 - van der Waals (orientációs, indukciós, diszperziós)
 - H-kötés

van der Waals (diszperziós) kötés

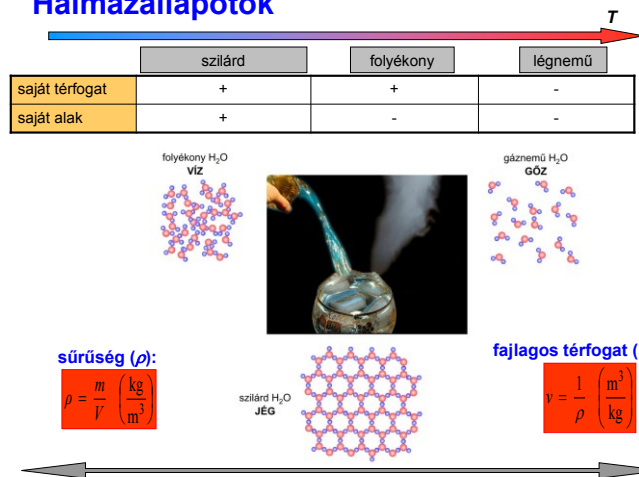

H-híd kötés

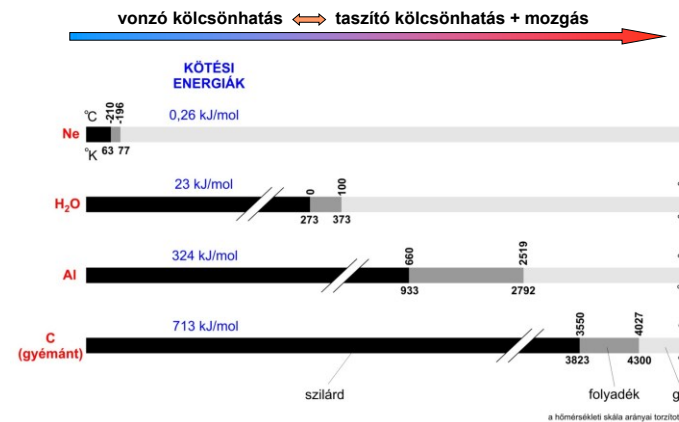

22

Halmazállapotok

23

24

Gázok

Makroszkópikus leírás:

- nincs saját térfogat és alak
- izotróp

$$p, V, \nu, T$$

$$pV = \nu RT$$

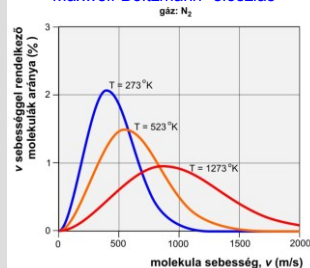
(ideális gázra)

Mikroszkópikus leírás:

- rendezetlen
- erős, nagy szabadsági fokú mozgás

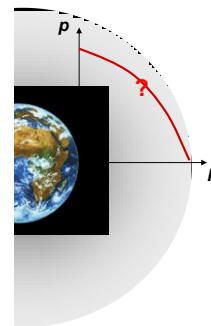

Maxwell-Boltzmann- eloszlás

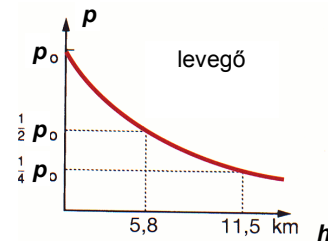
25

Gáz erőterben – barometrikus magasságformula:

Termikus egyensúlyban:

$$p = p_0 \cdot e^{-\frac{mgh}{kT}}$$

26

Boltzmann-eloszlás

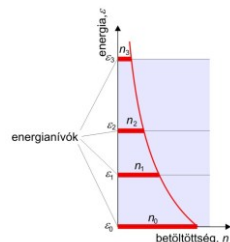
Részecskék megoszlása energianívók között termikus egyensúlyban ($T = \text{konstans}$):

$$\left. \begin{array}{l} n_1 \\ \vdots \\ n_0 \end{array} \right\} \begin{array}{l} \varepsilon_1 \\ \vdots \\ \varepsilon_0 \end{array} \Bigg\} \Delta \varepsilon$$

$$n_i = n_0 \cdot e^{-\frac{\varepsilon_i}{kT}} = n_0 \cdot e^{-\frac{\Delta \varepsilon}{kT}} = n_0 \cdot e^{-\frac{\Delta E}{RT}}$$

$$\left(\begin{array}{l} \Delta E = \Delta \varepsilon \cdot N_A \\ R = k \cdot N_A \end{array} \right)$$

27

Boltzmann-eloszlás alkalmazásai:

- barometrikus magasságformula
- fémek termikus emissziója
- koncentrációs elemek, Nernst-egyenlet
- kémiai reakciók egyensúlya, sebessége
- termikus pont hibák koncentrációja kristályokban, makromolekulákban
- félvezetők vezetőképessége
- ...

28